

РЕЦЕНЗИЯ

Относно: конкурс за заемане на академичната длъжност „професор” в Професионално направление 3.3. Политически науки (Политология – Политически идеи), съгласно обявата в ДВ, бр. 24 от 17 март 2023 г.

От: професор Николай Йорданов Найденов, доктор на политическите науки, преподавател в катедра Политология на СУ „Св. Климент Охридски“

1. Основания за допускане на кандидатите до конкурса

В конкурса участва един кандидат - доц. д-р Светослав Христов Малинов, преподавател в катедра Политология на СУ „Св. Климент Охридски“. Законът за развитие на академичния състав в Република България (чл. 29) формулира определени изисквания за допускане до процедурата по избор за длъжността „професор“. В конкретния случай всички те са налице: придобита научна степен „доктор“; заемане на академичната длъжност "доцент" в същото висше училище в продължение на 14 години; публикуван монографичен труд, който не повтаря представен труд за придобиване на други образователни и научни степени или за заемане на академичната длъжност "доцент"; други оригинални научноизследователски трудове и публикации, оценявани по съвкупност; чувствително надхвърляне на минималните национални изисквания по чл. 2б, ал. 2, 3 и 5 и отсъствие на доказано по законоустановения ред плагиатство в научните трудове. В основата на всичко това стои една сериозна образователна и изследователска подготовка, която включва бакалавърска и докторска степени от СУ, магистратура от York University (Великобритания), научно сътрудничество в New School University (САЩ) и специализации в Норвегия, Италия, САЩ и Полша.

2. Учебно-педагогическа, научна и научно-приложна дейност на кандидата

Този аспект от дейността на кандидата е респектираща с многобройните си измерения. В периода 1998 – 2000 той е асистент, от 2000 до 2009 г. е гл. асистент, а от 2009 г. е доцент в СУ. Неговата преподавателска работа е изцяло в тематичната област на конкурса: история на политическите идеи. Курсовете на доц. Малинов в ОКС Бакалавър дават представа на студентите по политология за цялата история на политическата мисъл и включват: Политически идеи на Античността и

Средновековието, История на политическите идеи на Новото време, Политически идеи на XIX век, Политически идеи на XX век. А конкретните изследователски интереси на доц. Малинов се фокусират върху история на държавните институции, консерватизъм, християндемократия, либерализъм, теория на демокрацията, Европейски съюз, политически партии. Същевременно доц. Малинов е участвал в 6 научни проекта, в качеството му на: ръководител и член на катедра Политология, член на ЕП, член на експертния екип на Българско училище за политика "Димитър Паница", сътрудник на фондация „Конрад Аденауер“ и на Център за социални практики.

Тази мащабна научно-преподавателска дейност, свързана с политическите идеи, е съпроводена от не по-малко мащабна дейност в полето на тяхното разпространение и приложение в реалната политика. Доц. Малинов е главен редактор на списание РАЗУМ, секретар на Българската асоциация по политически науки, член на ЕП и три от неговите парламентарни комисии (2011 – 2019 г.), народен представител в българския парламент (2005-2009 г.) и в една негова комисия.

Цялостното научно творчество на доц. Малинов включва два хабилитационни труда, монография на базата на защитен дисертационен труд, 59 статии и доклади в нереферирани списания с научно рецензиране и в редактирани колективни трудове, 9 студии, публикувани в нереферирани списания с научно рецензиране или в рецензирани колективни томове и уводите на две учебни пособия. Съставител е на 9 сборника, превел е 5 книги на Хюм, Бейкън, Бърк и Лок, служещи като учебни пособия за студентите по политология. Доц. Малинов е подбрал следните публикации за кандидатурата си за академичната длъжност „професор“: хабилитационен труд „Опасни умове. Опити в политическия радикализъм на XIX век“ (В3); монографията „Критика на политическия рационализъм“, на базата на защитения му дисертационен труд (Г5); 14 статии и доклади (Г7), две студии (Г9) и уводите към две учебни пособия, съдържащи произведения на Монтескьо и Лок (Е 21). От всички цитирания на неговите научни трудове, доц. Малинов е представил в подкрепа на своята кандидатура само онези, които са пряко свързани с полето на конкурса и говорят за широкия академичен интерес към неговото творчество. Това са 10 цитирания в научни издания, реферирани и индексирани в световноизвестни бази данни с научна информация или в монографии и колективни томове (Показател Д 11) и 4 цитирания или рецензии в нереферирани списания с научно рецензиране (Показател Д 13).

3. Оценка на личния принос на кандидата

3.1. Обективен академичен стил

Този стил се откроява още при първия оглед на документите, с които доц. Малинов кандидатства за академичната длъжност „професор“. Той не използва безогледно всички свои публикации, цитирания и академични активи, а само онези, които в най-строгия смисъл попадат в тематичното поле на конкурса.

В научните си публикации той подхожда към политическите мислители „без гняв и пристрастие“ и не прави никакви академични лупинги, целящи привличането на вниманието на читателя. Цялата му изследователска енергия е насочена към разкриването на пълния и особено неразкрит потенциал на анализирания политически мислител. Накратко, за доц. Малинов анализът на трудовете на политически мислител от миналото не е скрита възможност да демонстрира силата на своето аналитично мислене, а възможност да предложи такива нестандартни гледни точки към отдавна анализирани политически концепции, които да хвърлят нова и по-пълна светлина върху тях и да ги доближат до дилемите на нашето време.

3.2. Новаторски подход

Подчертаният стремеж към обективност рефлектира върху новаторския подход в анализите на доц. Малинов. В своята докторска дисертация Светослав Малинов търси възможно най-добрата отправна точка при интерпретирането на Едмънд Бърк, от позицията на която привидно противоречащите си тези на Бърк могат да влязат в хармония. В статията „The democratic deficit of the EU: Breaking the spell of a false analogy“ доц. Малинов обяснява популярната теза за демократичния дефицит на ЕС с погрешната аналогия между модерната демократична държава и ЕС. За да се избегне тази грешка, Малинов предлага да се погледне на ЕС от гледна точка на уникалните публични блага, които той предлага. В статията „Размисли за българския популизъм“ Малинов изразява оригиналната теза, че българският популизъм прехвърля върху народа традиционните характеристики на елита. В резултат от тази операция, елитът не само се конституира като недостоеен да управлява, а се поставя по-долу от народа в морално и дори експертно отношение. В коментара си към книгата на Френсис Бейкн „Новата Атлантида или науката като суверен“, Малинов отново се противопоставя на традиционната гледна точка за нея като незавършена. Това впечатление се е наложило поради инерцията да се търси в нея традиционно повествование със завършен сюжет. Вместо това, той формулира оригиналната теза, че тази книга би изглеждала завършена,

ако се погледне на нея като на философска притча за едно идеално общество. В статията „Има ли бъдеще понятието „гражданско общество?“ Малинов аргументира тезата, че това понятие черпи своята жизненост от транзитологията и извън нейния контекст постепенно ще изгуби своята практическа сила. В статията „Хана Арент за тоталитаризма и тоталитарния лидер“ Малинов обосновава заключението си, че тоталитарните лидери, за разлика от техните подчинени, разширяват пространството си за все по-свободни и спонтанни действия, за сметка на идеологическата логика, която те олицетворяват. След десетилетия анализи на тоталитаризма, тази оригинална теза отваря вратата за един свършено нов прочит на тоталитаризма.

В самия хабилитационен труд за пръв път се поставят в една обща интерпретативна рамка, наречена „политически радикализъм“, политическите мислители Жозеф дьо Местр, Хуан Доносо Кортес, Артюр дьо Гобино, Хюстън Чембърлейн, Макс Щирнер и Жорж Сорел – по двама представители на три течения: „реакционери“, „расисти“ и „анархисти“. Целта е не просто да ги извади от забравата, а чрез косвеното сравнение с тях да освети по-прецизно и пълно теоретичното наследство на безспорните имена на 19 век, каквито са, например, Алексис дьо Токвил, Карл Маркс или Едмънд Бърк. Както се изразява доц. Малинов, тази интерпретативна рамка ни позволява да видим за първи път „фундаменталната близост между съдържателно различни автори и да предложим нови възможности за класификация и групиране в историята на политическите идеи“.

3.3. Прецизна контекстуализация

Обективността в изследователския подход на доц. Светослав Малинов се проявява и в прецизната контекстуализация на изследваните политически идеи и явления. Неслучайно, запознаването с „опасните умове“ на 19 век започва с целенасочен прочит на техните биографии, ситуирани в смисловото политическо поле на „дългия XIX век“. Ярък пример за значението на контекстуализацията в политическия анализ е изследването на политическата мисъл на Едмънд Бърк. В нейната основа стоят християнската метафизика и естественото право. Но към това доц. Малинов добавя: „реформация, контрареформация, рационална теология, френско просвещение, шотландско просвещение, обичайно право, християнски хуманизъм, модерна наука, философски емпиризъм, скептицизъм, рационализъм, утилитаризъм, политическа икономия.“

На този фон става ясно с какво радикалните мислители на XIX са предизвикали изследователския интерес на доц. Малинов. Те правят тъкмо обратното като

пренебрегват „обстоятелствата, многообразието, сложността на човешката природа и общества“ и следват своите идеи „до логическия им край, тесногръдо, едностранчиво и праволинейно, без оглед на реалните последиствия за реалните хора.“

3.4. Нов понятиен апарат

Новаторският подход към историята на политическите идеи и институции изкрystalизира, където е нужно, в нови понятия. Например, доц. Малинов квалифицира подхода си към „опасните умове“ на XIX век **почтителна екзегеза**. Става дума за преднамерения отказ от нещо, което традиционно се възприема като научно задължение и постижение, а именно – да се опровергават ключови тези на анализирания автори, да се демонстрират техните противоречия и да се разкриват някакви слабости. Именно почтителната екзегеза води до осветяване на незабелязани досега аспекти от политическата история, за което стана дума по-горе. В „Размисли за българския популизъм“ доц. Малинов въвежда понятието **радикална демофилия**, за да обозначи екстремната популистка нагласа, която приписва традиционните характеристики на „елита“ на „народа“.

Прецизирането на използваните понятия също вкарва нов момент в тях. Например, предвиждането, че понятието **гражданско общество** ще изгуби своето обяснително значение извън контекста на транзитологията открива пътя за анализ на смисловата празнина, която би се отворила след него и концептуализиране на понятието, което би я запълнило. Силно впечатление прави и анализът на еволюцията на понятието **политически радикализъм**, започнала от базисното понятие „радикален“ и отразила промените в съществуващия политико-историческия контекст. Това осветява генеалогията на левия и десния радикализъм, универсализацията на съвременния радикализъм, черпещ вдъхновение отвсякъде – религия, икономика, наука, философия и последващата плурализация на радикализмите – от екологичен до ислямски.

3.5. Приносите на реабилитационния труд

Достоинствата в изследователския подход на доц. Малинов, разгледани дотук, пронизват целия му реабилитационен труд „**Опасни умове. опити върху политическия радикализъм на XIX век**“. Но към приносния характер на подхода трябва да се добавят и приносите в анализа на отделните автори.

Онова, което придава уникалност на **Жозеф дьо Местр**, са новите логически предели, до които той отвежда „обичайната консервативна ориентация“. „Традицията съдържа нещо, което е по-ценно и от най-мощния индивидуален човешки разум" – казва той. Това е натрупаният опит, нейната „мъдрост без рефлексия, следването на която е

най-надеждната опора за добър живот.“ Затова арогантността на човешкия разум, чийто потенциал може да подрие „здравите обществени темели и стабилните политически институции“, трябва да се смири. Още по-крайно е отношението на Местр към войната, квалифицирана като „божествена сама по себе си, понеже е закон на света“. Ако „злото е на земята и се проявява постоянно, то е нужно и постоянно да бъде възпирано чрез наказание“. Както обобщава д-р Малинов, за Местр „човекът е до такава степен покварен, че трябва да се обуздава от люлката до гроба; до такава степен мерзък, че не заслужава никаква свобода; до такава степен опасен за себеподобните си, че трябва всеки миг да трепери пред смазващия авторитет на съюза между трон и Олтар“. Само от тази гледна точка може да се стигне до извода на Местр, че войната „извисява народите, обогатява културата, развива моралните добродетели, усъвършенства човешкия дух.“

Началният тласък в разсъжденията на **Хуан Доносо Кортес** идва от „усещането му за остра политическа криза в цяла Европа“. „Оттук и изненадващата посока, която поема радикалната му критика на човешкия разум... Бунтувайки се срещу Божествената истина, разумът изпада във фалшива свобода, хвърляйки човека в пропастта на абсурда.“ Грехът е съединил човешкия разум и абсурда „в брак, който нищо не може да разкъса“. „Хората прегръщат заблужденията и тръгват по ума на софистите. След софистите идват революциите, зад революциите крачат палачите.“

В критиката си към съвременните му политически идеологии, Кортес изхожда от позициите на католицизма. Той изправя пред „съда на теологията“ както либерализма, така и социализма. По думите на Малинов, Кортес „концентрира цялото си презрение към либерализма в знаменитото си определение на буржоазията като „дискусираща класа“, която с постоянните си обсъждания е „превърнала свободата на словото в заместител на религията“. Оттук и оценката за либерализма като безплоден и безопасен, ако не проправяше пътя към „нещо много по-голямо и разрушително – учението на социализма“.

„Социалистите отиват докрай – Бог не съществува и следователно всичко, включително и човешкият свят, трябва да бъде обяснено без Него.“ И тук Малинов отново проявява прецизната си мяра в политическата оценка: „Доносо Кортес уважително признава, че за разлика от либералите, социалистите осъзнават грандиозността на тази своя задача и нямат илюзии, че тя ще бъде решена половинчати и компромисни мерки... Социализмът е силен, защото е теология – но той е теология сатанинска.“ Затова спасението на човечеството от социализма е в „богоустановената теология на католицизма“.

Артюр Дьо Гобино вижда основните причини за раждането и гибелта на цивилизациите във взаимодействията между расите, неравенството между които е непреодолимо. Макар всички хора да имат общ произход, както е казано в Светото писание, между хората от различните раси има „физиологически различия“, които пораждаат различна нравственост. Висшата бяла раса превъзхожда черната и жълтата раса, но в нейните собствени граници също има йерархия – на нейния връх Гобино поставя арийците.

Макар и вярващ християнин, Гобино се опитва да съвмести полигенизма с християнската концепция за моногенизма. Той заявява, че няма християнска цивилизация, защото противното би означавало да отрече различията между расите. Наистина, църквата има присъствие във всички раси, но остава над тях. По думите на Малинов, „способността на всички хора да приемат християнството и да подобрят социалния си ред, не бива да се обърква със способността да се достигне нивото, необходимо за създаване на цивилизация.“ Нещо повече, ролята на черната и жълтата раси е сведена до пасивна човешка маса при създаването на цивилизациите. Седем от десет цивилизации – всички с изключение на трите американски – са възникнали след решаваща намеса от страна на арийците, благодарение на тяхното превъзходство в интелекта и енергията. И точно тук, отбелязва Малинов, „расовата диалектика на Гобино води към дълбоко песимистичен парадокс“.

Със своята жизненост и енергичност висшата бяла раса катализира процеси, които облагодетелстват цялото човечество. Но смесването на расите издига по-нисшите и принизява по-висшите, за да се стигне до пълното поглъщане и унищожение на арийските характеристики. Така „изроденото“ човечество се увеличава от абсурдната идея за човешко равенство, което води към „края на човешката история“ и „последния човек“. В тази песимистична прогноза, обобщава Малинов, „няма място за свободната воля и човешката свобода“. Дори великите личности са само по-пълно възплъщение на качества на тяхната раса.

Хюстън Стюарт Чембърлейн синтезира виждането си за историята в три въпроса: в какво се състои наследството, кои са наследниците, защо са в борба помежду си. Чембърлейн дава отговори и на трите, предлагайки един цялостен и завършен исторически разказ, пукнатините на които са споени от личното му убеждение, че е стъпил на непоклонима основа – теорията за расите. Този подход е в пълно съзвучие „с потребността на неговата публика от съществуването на расите“ (Малинов). За разлика от Гобино, обаче, Чембърлейн заобикаля спора между моногенисти и полигенисти и

резултатът е различен – нова оптимистична теория. Както обобщава доц. Малинов, за Чембърлейн „нормалният и здрав ход на човешкото развитие не е ... от раси към безрасовост, а точно обратното – от безрасовост към все по-ярко изразени раси“. Тоест, доминиращата раса се откроява и налага при решаването на практическите задачи, които историята поставя.

Чембърлейн също вижда в расосмешението причина за упадък на римската цивилизация. В този контекст, фигурата на Исус Христос вдъхва „нова младост“ на остаряващото в еднообразието си човечество и създава нова нравственост върху руините на старата. Именно тук Чембърлейн плаща най-тежкия си данък на своя расизъм: Христос е евреин по вяра, но не и по кръв. Затова „неговото учение не е усъвършенстване на юдаизма, а самото му отрицание. Спасителят говори за любов, докато юдаизмът е обсебен от формализъм, рационализъм и груб материализъм.“ Юдейският Бог е „злобен и отмъстителен, неспособен да се извиси над тяхното племе.“ Пълният антипод на евреите са германите, които са „отворени към света идеалисти, притежаващи вътрешна духовна и интелектуална свобода, лоялни към водачите, които сами са си избрали, с високо развито чувство за чест и достойнство – Богът им проповядва да обичаме ближните си и е обърнат към целия човешки род.“ Това вкарва евреите и германите в сблъсък, залогът в който са най-възвишените идеали, „душата на европейското човечество, а след това и на останалите народи.“

Фундаментът на радикалната критика, на която **Макс Щирнер** подлага религията, е антропоморфизмът. Поставянето на човека на мястото на Бога от другите критици на религията е само „смяна на господарите“, защото личността се разкъсва между едно „висше“ и „низше“ аз, между „същностни“ и „случайни“ характеристики, между „добро“ и „лошо“ начало. „Вменено ми е задължение да се стремя към „висшето“, „същностното“, „доброто“ и да презирам останалото в себе си. Така ... се впускам в битка със себе си.“

За да се освободи напълно човекът, той трябва да принадлежи изцяло на себе си. А това е налице едва тогава, когато не е подвластен на никой друг: „Бога, човека, сетивността, управляващите, законите, църквата“ . „Егоизмът твори и освобождава, дава сила и собственост“. Всички действия на човека „са непризнат, таен замаскиран егоизъм“, благодарение на който хората са се „освободили от света на старите богове“.

Именно тази визия за свободния човек вкарва Щирнер в тежък конфликт с държавата. Дори републиката запазва държавното потисничество, тъй като изразената в нея обща воля утре може да бъде оспорена от хората, променили мнението си и това би

ги вкарало в конфликт с вчерашната им воля. Поради това, по думите на доц. Малинов, с една и съща безкомпромисност Щирнер отхвърля не само християнството, но и държавата, дори ако се опира на съгласието и обществения договор.

Проповядваната от Щирнер политика на егоизма „може да се разгърне само след разграждането на либерализма във всичките му измерения“. Политическият либерализъм е опасен за „единствения“ именно с пряката връзка, която установява между индивида и държавата. Социалният либерализъм (социалистическите, комунистическите и анархистко-колективистките идеи) е опасен с крайната си цел: никой не трябва да притежава, с изключение на обществото, т. е. всеки трябва да бъде бедняк. Хуманният либерализъм на неохегелианците е най-опасен, защото лишава личността „от възможността за независимо мислене и персонални критерии за добро и зло.“ Както обобщава д-р Малинов, „политическият либерализъм смазва волята ни да вземаме решения относно собствения си живот, ... социалният либерализъм ни лишава от възможността за собственост и накрая хуманният либерализъм разрушава основанията на мисленето ни и по същество ограбва собствените ни мисли.“

Каква е алтернативата, според Щирнер? Доц. Малинов я синтезира така: съюз на егоистите, в който всеки участва „без да дължи нито на цялото, нито на членовете му каквото и да било, егоистът се включва във или изключва от подобна общност единствено с оглед на ползата за самия него“. Затова егоистът не трябва да вдига въстания „а да въстане над държавата и да върви по своя път.“

Доц. Малинов дава една изключително синтетична и пълна характеристика на последния анализиран автор. **Жорж Сорел** е марксист във Франция от края на XIX век, което означава „да бъдеш свършено свободен в интерпретирането на Маркс и да не си обременен нито от авторитети, нито от традиция, нито от някаква партийна дисциплина или лоялност“. Налице е „постоянна тяга към морални и психологически измерения, нарочно отдръпване от типичното за марксистите по негово време „икономизиране“ на човешката култура и история. Дори стилът на Сорел отразява неговия бунт срещу зараждащата се марксистка ортодоксия и напомня на процеса на творческа еволюция на Бергсон“.

Сорел влиза в разрив със своите марксистки съвременници по няколко линии. Макар да приема марксисткото разбиране за класовата борба, той изоставя „икономическия детерминизъм, историческия материализъм, хегелианско-марксистката телеология“, както и „самите основания за разбирането на човешката свобода като „осъзната необходимост“. Водещата идея при Сорел е една апология на насилието:

изостряне на класовата борба и увеличаване на антагонизмите до степен да се срина из основи капиталистическото общество. Това определя радикалната критика на Сорел както към социалистите, които се борят за подобрене на положението на работническата класа, така и към политическият либерализъм, чрез действията на който „буржоазията осъзнава нуждата от доброволно самоограничаване и поделяне на част от властта със своя смъртен враг – пролетариата.“ За да се постигне визираната от Сорел радикална цел, е необходим специален мит – този за „всеобщата стачка“. „Целта на тази стачка е далеч отвъд подобряването на каквито и да е условия на труд и живот в рамките на капитализма. Целта е краят на капитализма“. Както проникателно отбелязва Малинов, тази апология на насилието обяснява „здравата спойка между крайнодесните и крайнолевите идеи между двете световни войни“.

В своето обобщение, доц. Малинов изтъква, че историческата динамика в „дългия XIX век“ води към представата, че „светът може да бъде променен. Започва сблъсък между въпросите, дали не трябва да бъде консервиран такъв, какъвто е или ако бъде променен - какви биха били последствията. Тези дилеми раждат едно „огромно разнообразие в сферата на политическото мислене“. За да се уловят „подмолните характеристики“ на това време, в ползрението на политическия анализ трябва да влязат и авторите, изразяващи крайни, радикални идеи. В тази брилянтна контекстуализация на цялото изследване се крие и най-дълбоката аргументация, подкрепяща неговата значимост.

А когато логиката на радикалните идеи „взема връх над последствията за реално съществуващото“, започва да изчезват „границите между лявото и дясното“ и да се разкрива „изненадваща близост между представители на антагонистични идеологически фамилии.“ С този заключителен акорд, изследването на доц. Малинов дава ключа за разбирането на радикализмите на XXI век, а неговото историческо изследване придобива изключителна актуалност.

Заключение

Трудовете на доц. д-р Светослав Малинов говорят за един задълбочен, безпристрастен и тънък анализатор на политическите идеи. Благодарение на тези негови качества, анализът му съживява имплантирания в политическите идеи на миналото един универсален и актуален смисъл, превръща ги маркери на нашето време. Да изгражда по този начин мост между миналото и настоящето на политическата история е лийтмотивът в цялата научна кариера на автора. Този подход напомня на всеки политически

изследовател, че наред с решаването на конкретните изследователски въпроси, той носи и една далече по-голяма отговорност – тази към политическата история. Респектиран от тази визия за и възплъщение на изследователската отговорност към политиката, подкрепям по най-категоричен начин кандидатурата на доц. Светослав Христов Малинов за високата академична длъжност „професор“.

10 август, 2023 г.

София

Рецензент:

(проф. дпн Николай Найденов)